

БЕЗ ДӘНЬЯДА КУНАК КЫНА

Россияда әдәбият елы башланып китте. Әлгө уңайдан укучыларбызыға өр-яңа рубрика тәкъдим итәргә ниятләдек. Аны «Бүз дәнъяды сузем калыр» дип атадык. Бүтеге кунатыбыз - Чаллыда яшап ижат итүче язучы Айгөл Әхмәтгалиева.

Меридиә КЫЯМОВА

Айгөл татар әдәбиятына шактый ышашынчылар адымнар белән килеп керде. Бүтеге көндө аның берниче китабы үз укучысын тапты инде. Элә қүтән түгел генә Айгөл ТӨРЕКСОЙ һәм Евразия Язучылар берлеге төри дәнъя прозаиклары арасында уздыра торган хикәйләр конкурсында икенче урынны яулады. Төрекләрне ул «Капка» хикәясе белән әсир итте.

Әлгөе вакыйга хакында язучы узе мене нәрсә ди:

— «Капка» Мәхмүт Кашгарый конкурсина атап язылган хикәя түгел иде. Узган ел мин татар һалының беренче хатын-кыз актисасы Сәхилжамал Гыйззәтуплина-Волжская түрьбында роман язарга алышындым. Аның эзләре буйлап архивларда, авыллarda йөрәнә, бер саланың ташландык урамына һәм шул урамда япа-ялгыз басып калган капкага тап будым да тетрәнел киттәм. Жүлсез язғы көндө әлгөе капка үзәлдинә ачылып-ябылып, ыңырышып туяры... Кайтый житкәнде, күңелдә әзер бер хикәя береләнгән иде. Герое да, аның гамәлләре да нигездә тормының үзәннән алышын. Төп герой Касыйм, кайберүләр үйләганича, кара эшләргә генә саләтле тилеме ир заты итеп сүрәтләнмәгән иде. Капка да аның акчасына тезелгән бер курылма буларак бирелмәгән. Ул адәм баласының гомер капкасы, символик образ иде.

Ябын конкурс бәтергә санауты көннәр калып барганды, ике хикәямәне Казанга жибәрдем. «Капка» хикәя башта Татарстанда беренче урынны яулады. Конкурс шартлары буенча, төри телге даулетләрнән үзләрендә беренчелекне ялаган хикәйләр алга таба Халықара байгедә кеч сынашты. Хикәяне төрекчә Фатих Күтлү төржеме итте. Бу хикәянең татарчасы - «Казан уттары»нда, төрекчәсә Энкарода чыгуы «Kardes Kalenter» журнальда басылып чыкты. Терек әдипләренен «Үзбез өчен өр-яңа язучы ачтык», диоцен да, абруйлы, итирамга лаек татар язучыларның җылы сүзләрен дә зур бәй дип кабул иттим.

— Әдәбият елының язучы өчен әһәмият бармы? Гомумән, елларны нинди да булса темага бүлүгә карашың ишеч?

- Так икә не башы, диләр бит: Елларга исем күшү, бер яктан, биң әйбәт кебек: хет шул унike ай эченде гайләгә, мәденияткә, әдәбиятка игътибар кечеп ала. Ел төгәлләнүгө, әлгөе игътибар юкка үйнән кеше, утыра да яза инде ул. Әдәбият елы укучыларбызыны уятып жибәрергә бер этәрәг булмасмы - менә шуна әметләнәс-

килә. Матди байлыкка табынудан туктап, галикәнәп Китапка әйләнеп кайтмаслармы?.. Тукайның: «Керләнә ест-естене рух, һич хозур вәжданга юк; ни сәбәттән жир йәзендә тәнгә - мунча, жанга - юк?» дигән шигыры юлларын тешле алам: жаннарны мунча көртәсе иде, дәнья матуррак, кешеләр мәрхәмәтләрек булыр иде.

- Үзен қаләм осталары рәтән көртүчеләр күбәйгән заманда, чын язучы сыйфатларын ныда күрәсөн?

- Беренче чирттә, язучының язганы һәм үйләгән тәнгән килергә, әсәрләрнән үз күчтән матурлыгы чагылыша тиеш дип саңыйм. Балалары бер кәлимә татарча белмәгәннәц күлгән калем төтү, «милләт, туган төл», дип лаф оруы, жай чыккан саен башкалар ижатын салып таптарга торуы; авызыннан һемер исе аңыгынның «милләтне айнтырга» тырышы; үз-үзене генә гашыйк булуы; «мин-мин»лек, «мин бееек»лек, «мин бең-неч»лек

- беркемне дә бизи торган сыйфатлар туягел. Кешеләрне ярату һәм хәрмәт итү, күп гасырлык әдәбият белән чын-чынлап таныш булу, әдәпләлек, зыяялык; әдәби телгә, башка каләмдәшләрне ижатына ихтирамы мөнәсәбәт язучының үзен ғенә түгел, аның милләтнән дә, әдәбиятны да

шыгарып күтәр.

Шәкер, татар язучылары арасында мондый сыйфатларга ия булганнар да бик күп.

- Айгөл, дәнья әдәбият аренасына татар язучыларының кайсы әсәрләре белән чыгарга мөмкин дип саныйсың?

- Эле университеттә укыган елларда ук, Д.Лондонның «Мартин Иден», Г.Флоберның «Госпожа Бовари», Э.Хемингүэйниң «Старик и море» әсәрләрнән таң, калып утырганда, «татарда мондый язучылар юк шул», дип үйләй идем. Еллар үткән саен уз фикеремнәң ялыш булуына төшөн барам: Эмирхан Еникинен «Матурлык», «Әйтмәгән васыят», «Тәнгә тамчылар» кебек хикәяләре ғенә дә ни тора?! Аяз Гыйләҗевнен «Жомга көн кич белән», «Әч арының жир» повестеләрләр чит ил классикасы санаалган әсәрләрдән кай жирем бәлән ким? Мәгъсум Ҳужинин «Айның уты сунгән», «Тәнгә сулар чөлләри» һәм башка хикәяләре аллә кемнәр белән бил алышырылыш. Аларда - гомумикешелек кыйммәтләре дә, шул ук вакытта татарның үз бәйрыннен ғенә өзелеп төшкән җан авазы да чагыла. Эзли китсән, безнән бай әдәбияттан бик күп затты әсәрләрне табарга булыр иде. Бу очракта «кавырткан жир» - төржеме мөсәлләсәдер, мөгәен. Шүның да әйтергә мөмкин: Ф.Эмирхан, Ш.Камал, Ф.Хәсни, Ә.Еники, М.Юныс хикәяләре,

А.Гыйләҗев повестльлары, Фатих Күтлү тарагыннан төрекчә тәрҗемә итепләгч, читтә дә үз укучыларын табарга өлгөрдө инде.

- Балалар әдәбиятында хакында ни әйтерсөн? Алар өчен тарихи әсәрләргә кылтыл һәрсәдән киле?

- Аллала шәкер, Татарстан китап нәшриятында әчтәлеге белән дә бизәлеше белән дә зөвүккә китаплар басыла тора. «Балачас энциклопедиясе», «Иң тәмлә сүз» жыентыкларын мин үзәм һәр атанаңы, укучыларында өстәл китапы булыр-га тиеш дип саный.

Бер генә нәрсә күңелне борчый: бүтен, телеге һәм акчасы булган кеше, кичтән утырып язган шигыры-әкяяләрнән иртәнгә китап итеп бастырыла тырыша. Әлбәттә, ул китап, хүжәссының кесе կалынлыгына байле рәвшештә, аллә-гелле тәспәрдә, сы йәф та ы көгәзьдә дәнья күрә. Ни кызгынчы, әчтәлеге белән еш кына бетенәй буш ىй булма-са авторның үз хис-тойгыларына кайтып калган сүзләр тәзмәсә балага «шишырь» дип төкдим ителе, аның зәйигын «тербиялары». «Мәйдан» журналының әдәбият бүләгенән әшләнгәнде, «Сез язғаннар шигыры түгел, үзегезнән күңел дәфтәре өчен ғенә барырьы», дип турынын

әйтеп кире боргач, беркадәр вакыт үтгә, өстәлеме ялтырылыш китап китереп салгын апаплар, абылайлар байтак булды. Яңәсе, журналта барырьлык түгел дигән иде, менә бит, китап ҳәтле китап итеп чыгарылым!

Балалар өчен язылган тарихи әсәрләр дигәнде, чыннан да, алар бармак белән ғенә санарлык.

- Сине яшусмерләр темасы нәрсәсә белән жәләп итә? Ҳикәяләрнәдә шул тәстенлек итә сыман...

- Бу сорауга әрактанрак кипел җавап бирасем киле. Безнән әни тарихи һәм җәмгыйтә белемнәннән укытты, «җәмгыйтә ташеяштә» яшәп та, аннан азат булып булмый» дип дарес бирүе мене ҳезер еш исеме төшә. Улым етет булды, қызым үсеп киле - аларны урап алган тирәләктә безәг кияу, килен буласы яшьлер тәрбияләнә ләбаса. Димек, мине үз балаларымның ына әхләгы, нинди телде сеййөшүе, дәньяга карашы түгел, яңа буның туләм язымышы борчый дигән сүз. Яшусмерләр өчен, аларның хис-кичерешләрнән чагылдырган берәр әсәр язып карыйым киле иде, «Минен этинен қызы» повесте шул тәләккә бәйле рәвшештә дәньяга килде. Ул «Мин гашыйк булдым» дигән китапында урын алды. Бүтенге заман яшьләрнән күпләр гаепләргә яраты, моның белән һич көндө күләшәм килми. Тулы булмаган гаиләләр, мал артыннан куган

ата-ананың баласына, аның күңел дәньясына игътибарсылыгы, динсезлек, имансылык - яшусмерен абының ейлүү очен шушилар да жител аша, аларның кыек адымнарында без, елкөннөр, нигездә, үзбез гаепле.

- Язучыларыбызының зарланын еш иштегергә туры киле (китаплар басылмый, сатылмый, укылмый, гонорары аз түлиләр...). Ижат кешесенең зарланындылымы?

- Без нишләптер гаепне үзбәзәндән түгел, читтән эзләрәг яратабыз. Жаңа үтеп керә торган китап икән, нишләп үкүлгесин? Безнән ҳалыкта «сарафан радиосы» яшен тизлеге белән эшли: берәр журналда яки газетада күңел күзатырлык хикәя-повесте басылып чыкса, шундай рухтагы китап пәйда булса, телдән-теге, колактан-колакка сүз ките.

Дөрес, соңы елларда халык китаптан шактый әраклашты. Кайчак сискәнеп тә китесен: кешелек бермәлне бүтнеге ис-реклектән айып, башын күтәрәндә, Жир изеңдән гомумен китап дигән нәрсә калыр миң? Шулай да, өмөтсез шайтан гына да... Китапын басылмый дикоцепләрнән сәбәбе нәрсәдәр, анысын әйтә алмый. Өч китапының берсе - «Мегариф», икесе Татарстан китап нәшриятында бер дә көттөрмичә дөнья күрдә. Беркен кибетке көрөг, авыру балага ярдәм сорап язылган белдерүү янында: ачынып үйлап торган мәләмә, янына бер калым әшнә килем басты. «Чыккан шигырьләрәм өч тиен гонорар түләдәр, ақын юк,» - дип зарынга төтүнүн яшнән яклау таплады. Жаңым айкалган мәл иде, түзәмдәм: «Ишек саен белдерүү, эң, дворниклар кирек, егерме мен ھезмет ҳакы диенгән. Иртә-кич кар көрсөн, көндөн илгәнмәләншыгы язасын. Акчан да булыр, мотажларга да елш چыгарырсын», - дип, башта - аның көрәктәй кулларына, аннан күзләрнән мөлдөрет торган бала сүрәтене ылмады. Ул минең саен күңел тарлыбызы, нәфес колы булыбыз аркасында, шәкер итә, гыйбрәт ала белмәвебез нәтижәсендә, мескенлек баскынынан күтәрепе алмыйбыздыр, кем белә... Без бит барыбыз да бу дәнъяды күнек кына, ичнәрбезгә рәнжешләр алмыйча, мәмкин булган кадәр матурлык өләшеп яшсәк иде...